

Коми-пермийский язык. Введение, фонетика, лексика и морфология

Учебник для высших учебных заведений.

Под редакцией и при соавторстве проф. В. И. Лыткина. Кудымкар, 1962.

Коми-пермийское книжное издательство. 340 l.

1. A permják-zürjén irodalmi nyelv nyelvtanának megírása (a permják nyelvjárások figyelembevételével) jóval nehezebb feladatot jelentett, mint a komi-zürjén nyelvtan elkészítése. Mikor a „Современный коми язык” c. (1955-ben megjelent) komi-zürjén nyelvtan előkészületeihez hozzáfogtak, már adva voltak a munka előfeltételei: voltak már iskolai tankönyveken kívül a tudományos szempontoknak is megfelelő nyelvtanok és nyelvtani vázlatok (CASTRÉN, WIEDEMANN, G. SZ. LITKIN, BUBRIH, WICHMANN—UOTILA munkái), és volt már egy, az egyik — nevezetesen a középviseg-dai (sziktivkari) — nyelvjáráson alapuló, általánosan elfogadott és számos szépirodalmi munkában használt egységes irodalmi (és hivatalos) nyelv (amelynek jelképe már a fővárosnak *Sziktivkar* — és nem **Syktylkar*, sem pedig **Syktykar* — neve is volt), rendelkezésre álltak kisebb-nagyobb jó szótárak, és készen állott a munka elvégzésére egy tudományosan képzett tehetséges nyelvész-gárda, mely a külföldi nyelvészekkel egyetemben a zürjén nyelvtan számos problémáját már tisztázta. Egy kiváló nyelvésznek, LITKINnek, a vezetésével valóban egy kitűnő összefoglaló nyelvtant készítettek el.

Más volt a helyzet a permják nyelvjárásokkal és a permják irodalmi nyelvvel kapcsolatban.

Itt mindennek előtt egy új egységes irodalmi nyelvet kellett létrehozni, teremteni: elsősorban a nyelvjárásoknak egymástól annyira eltérő hang- és alaktani vonásai közül a legmegfelelőbbnek látszókat kiválasztani és bennük megállapodni.

A permjákoknál — számottevő hagyomány híján — hosszabb ingadozás előzte meg az egységes irodalmi nyelv megalkotását (erről alább szólnunk még), hosszú tanácskozások után csak 1927-ben született meg a megállapodás a főkérdésben: a Коми-Пермийский Округ fővárosának, Kудимкарnak a nyelvjárása lett az irodalmi és hivatalos nyelv alapja, de különösen egy fontos módosítással: a kудимкари l-nélküli *v-s* nyelvhasználattal szemben a komi-zürjén *l ~ v-s* jelleg bevezetése mellett döntöttek. De nemcsak az egységes irodalmi nyelv hiánya jelentett súlyos nehézséget és akadályt egy összefoglaló és irányadó nyelvtan elkészítésének szempontjából; nagy hátrányt jelentett az is, hogy igen kevés képzett nyelvész állt rendelkezésre, aki ezzel a feladattal meg tudott volna birkózni. Hiszen jellemző, hogy — bár ma már ezen a téren is sokkal kedvezőbb a helyzet — még ebben az 1962-ben megjelent permják nyelvtanban is, 35 évvel az irodalmi nyelvben való megállapodás megszűlése után is, a szerzők munkaközösségének többsége nem a permják-zürjének közül került ki. Évről-évre természetesen szaporodik ott is az újonnan munkába álló fiatal nyelvészek száma. A jelen esetben azonban az említett helyzet azzal a hátránnyal járt, hogy a szerzők egymástól távol, három különféle helyen (Kудимкарban, Sziktivkarban és Moszkvában) dolgoztak. Ennek az lett a következménye, hogy — bár szemmel láthatólag egységes (és a komi-zürjén és az udmurt nyelvtanban bevált) eljárásban állapodtak meg —, nem mindig tudták az egyes felmerülő problémákat egymással megvitatni és közösen tisztázni. (Egy ilyen esetre alább utalunk; 1. a 211—2. laphoz írt észrevételünket.)

Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy — miként az előző is hangsúlyozza — ez a nyelvtan „első kísérlet” volt egy főiskolai tankönyv megírására. Ez magyarázza a könyv egyes hiányait és hibáit; ezekkel kapcsolatban a könyv szerzői kérik az olvasók megjegyzéseit és kívánságait, hogy ezeket a következő kiadásban hasznukra fordíthassák. Ezt a célt akarják szolgálni a mi észrevételeink is. De hangsúlyozzuk, hogy őszinte elismerés és köszönet illeti a szerzőket teljesítményükért; a vázolt nehézségek ellenére is — szinte előzmények nélkül, vagy igen kevés előzmény után — hasznos és jelentős munkát kezdeményeztek és alkottak. És osztatlan elismerés és köszönet illeti a könyv szerkesztőjét (aki egyben maga dolgozta ki a nyelvtan számos fejezetét): V. I. LITKINt, akinél többet senki sem alkotott a zürjén összehasonlító nyelvtudomány terén. Számos kitűnő munkája után még két munkát várnánk LITKINTől: az *l-es* zuzdai permják nyelvjárás feldolgozását (erről a nyelvjárásról l. LITKIN: Диалектологическая хрестоматия по пермским языкам 10, 18, 25, 37—9) és egy másik, kilátásba helyezett fontos munkát: a permi nyelvek etimológiai szótárát.

2. A permják nyelvtan szerzői munkaközösségének tagjai a következők voltak: V. I. LITKIN professzor (együttal szerkesztő), B. A. SZEREBRENNYIKOV akadémikus, R. M. BATALOVA moszkvai aspiráns, JЕ. V. BOTYEVA és A. SZ. GANTMAN komi-permják

kandidátusok, JE. SZ. GULYAJEV sziktiivkari tudományos kutató és G. A. NYECSAJEV sziktiivkari docens.

A könyv részei: I. Bevezetés (és általános tudnivalók a permják nyelvvel kapcsolatban) (5—56); II. Fonetika (57—99); III. Helyesírás (100—109); IV. Lexika (szókincs) és frazeológia (110—151); V. Morfológia (152—333). A könyvet a tartalomjegyzék zárja be (334—340).

A permják nyelvtan többet nyújt, mint amennyit a címe ígér. Tüzetesen tárgyalja a permják nyelv jelenségeit, sokszor a komi-zürjénhez, a votják nyelvhez, sőt a többi finnugor nyelvhez, e nyelvek megfelelő jelenségeihez való viszonyukban, ezenfelül azonban általános nyelvészeti ismereteket is közöl, a nyelvtani kategóriák és fogalmak értelmezését is adja, így kíván főiskolai tankönyv jellegének és feladatának is megfelelni. Tárgyalási módszere egységes. A tárgyalásra kerülő nyelvi jelenséget először definiálja, mivoltát példákkal világítja meg, azután következik az illető nyelvi jelenségnek a permják nyelven belül való részletes tárgyalása.

Így mindjárt az első fejezetben, illetőleg első részben, mindenekelőtt szól a permják nyelv helyéről a finnugor nyelvcsaládban és ezen belül a komi-zürjénhez és az udmurthoz való viszonyáról, majd az egész permi ágnak néhány fontos jellemző hangtani, alaktani és szintaktikai vonását, valamint fontos szókincsbeli egyezéseit mutatja be, végül a permják nyelvjárásoknak és a permják irodalmi nyelvnek azokat a jellemző sajátosságait elemzi, amelyek ezt a nyelvet a komi-zürjéntől elválasztják; például: komi *voj* ~ P. *oi* 'éj', k. *von* ~ P. *en* 'függöny', k. *kiđ* ~ P. *ki-ít* 'kezed', k. *puis* ~ P. *pu-is* 'fából', k. *kvaít* ~ P. *kvat* 'hat', k. *bošni* ~ P. *bo-šni* 'venni', k. *munışni* ~ P. *mun-ışni* 'kicsit menni', k. *juan* 'iszol' és 'ital' ~ P. *ju'an* 'iszol' és *ju'an* 'ital' stb. — A többesszám jele k. *-jas* ~ P. *-ez* [*kerkuez* 'házak', *bord* ~ *bordeez* 'szárnyak']; 1. még alább; az allativus ragja k. *-li* ~ P. *-le*; az igeragozásban a jövő idő többes 3. sz.: k. *-asni* ~ P. *-ase*. — Szókincsbeli eltérések: k. *aski* ~ P. *a-šin* 'holnap', k. *łsoi* ~ P. *soi* 'nővér' stb.

Érdekes az a megjegyzés (15—6), hogy a P. nem ismer olyan fajta kapcsolatokat, mint a k. *vil-šapkaas* 'új sapkát öltött, vett föl' (ahol a *šapkaas* 'sapkát felölt' mellett megmaradhat a *vil* 'új' jelző, amely egyébként csak a főnévi *šapka* előtt volna alkalmazható). (Ezekre a feltűnő összetételekre több példát idéztünk a komiból és az udmurtból; l. NyK. LXV, 218, továbbá Volksdichtung der Komi (Syrjänen) 366, SWb. 803.)

Ki kell emelnünk, hogy a nyelvtan a finnugor és a permi népek őstörténetéről, az őstörténeti kutatások mai állásáról is tájékoztatja olvasóit. Az őshaza kérdése után a vándorlásokról és a más népekkel való érintkezésekről, az ezek folyamán átvett jövevényszavakról szól, ezek rétegeit mutatja be. — Tanulságos és jellemző LITKINnek az a megállapítása (116), hogy a permi nyelvek (tehát a komi-zürjén, permják és votják nyelv) mai szókincsében a tőszóknak vagy 80%-a a permi alapnyelvre megy vissza.

A rákövetkező fejtegetések (27 kk.) a permják nyelvjárásokat ismertetik: a) az északi (Kosza-Káma melléki) nyelvjárás (a Kosza a Kámának egyik jobboldali mellék-folyója az l-es csoporthoz tartozik (az eredeti l minden helyzetben változatlanul megmarad); b) a déli csoport területén fekszik a Коми Пермьский Округ fővárosa: Kudimkar; ennek a területnek főfolyója az (ugyancsak a Kámába torkolló) Inyva folyó. Ez a kudimkar-inyvai nyelvjárás teljesen l-nélküli, azaz az eredeti l helyén minden helyzetben v-t (o: β-t) ejtenek. A terület déli és délkeleti csücskében beszélt nyerdvai és onyi-i nyelvjárás azonban l-ező nyelvű. — A két nyelvjárás (az északi és a déli) nemcsak az l szempontjából tér el egymástól (itt igen tanulságos a *vilē* 'fölé, reá' névutó alakja: É. *pižan vilē* 'az asztalra' ~ D. *pižanve* < **pižan vilve*; l. alább. Eltérés mutatkozik a hangsúly és a szókincs terén is.

Tájékoztatóst kapunk a permják lakosság lélekszámáról is: 1926-ban a P. kerület területén 120 000 permják lakott, a permják területeken kívül lakó permjások (a jázvai és zuzdai permjásokkal együtt) 17 ezren voltak (l. LITKIN Chresztomátiáját 10), így 1926-ban 137 000 volt a permjások száma.

Itt (34 kk.) vizsgálja azután a nyelvtan az egységes permják irodalmi nyelv kialakulásának történetét.

A két nyelvjárás — mint láttuk — két végletet alkot. Az északi l-es nyelvjárással szemben a déli nyelvjárás v-s (o: β-s) nyelvjárás (pl. É. *līm* 'hó', *lēz* 'kék', *nīl* 'leány', *polnī* 'félni' ~ D. *vīm*, *vēz*, *niv*, *poenī*), sőt bizonyos hangtani helyzetben (magánhangzók közt) ez a v ki is esik (pl. *tu-is* = irod. *tu-lis* 'tavasz', *sua-vni* = irod. *sula-vni* 'állni', *vo-gma* = irod. *vo-lgma* 'völt', *deo* = irod. *delo* 'dolog', még eredeti v esetében is: *soet* = irod. *sovet* 'csober', *zdoro-ro* = *zdoro-ro* 'здорово (köszöntés)'). Most tehát választani kellett a kettő között. Irodalmi hagyomány alig köthette meg az ebben az ügyben 1927-ben tanácskozó permják szellemi vezetők kezét, hiszen addig mindössze néhány

olvasókönyv, vallásos tárgyú füzet és mesefordítás jelent meg permják nyelven, mégpedig nem is permják területen, hanem Kazánban, az 1900-as években. Talán csak Rogov nyelvtana és szótára (1860, illetőleg 1869) jöhetett számba; Rogov a nyelvtanában *v-s* alakokat, szótárában *v-s* és *l-s* alakokat idéz párhuzamosan, pl. *kje, kıl* 'nyelv, szó' (szótár 83, 373, 407). Ez tehát inkább a déli nyelvjárás mellett szólhatott volna; e mellett szól az is, hogy az összes permjakok 62 százaléka (120 ezer közül 74 ezer) beszélt a *v-s* nyelvjárást. Úgy látszott, a versenyből a déli nyelv. kerül ki győztesen. És valóban a forradalom utáni első években (1921 és 1927 között) a szépirodalom a *v-s* dialektust használja (ami könnyen érthető, az akkori írók ti. éppen erről a területről kerültek ki). A permjakok szellemi vezetői azonban úgy érezték, hogy mégsem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy 46 ezer permjaktól idegen az *l-nélküli* ejtés. Nagyon megfontolandó volt az is, hogy az *l-s* nyelvhasználat közelebb állt a komi-zürjén irodalom *l ~ v-s* nyelvéhez, és ennek elfogadása lényegesen közelebb hozhatná a komi-zürjén fejlett szépirodalom termékeit a permják néphez; egy pedagógiai megfontolás is javasolt ugyanilyen irányú döntést: a *v-s* anyanyelvű tanulók előtt így nem lett teljesen idegen az orosz nyelvi *l*. Végül böles megoldást találtak, amely megakadályozta a veszélyes szakadást, azt ti., hogy a 120 000-nyi kis permják nép két irodalmi nyelvet használjon. Elfogadták alapul a kudimkari nyelvjárást, de — tekintettel az északi *l-s* és a komi-zürjén *l ~ v-s* ejtésre — e nyelvjárás *v-s* jellege helyett a komi-zürjén *l ~ v-s* nyelvhasználat mellett döntöttek (maradt tehát *l* is, *v* is). Az azután már nem váltott ki féltékenykedést vagy ellenzést, hogy több más vonatkozásban is (különösen a hangsúly tekintetében, de más vonalakon is) a kudimkari nyelvhasználatot vették alapul. A mai permják irodalmi és hivatalos nyelvből tehát olyan alakok használatosak, mint: *o:lasę* 'voltak' (251), *l'j'ni* 'lőni' (278), *tev* 'tél' (44), *po'vni* 'félni' (uo.), (újabb [?] orosz jövevényszavakban azonban: *stul, stu'lsę, stu'lis, stu'llęz*, ill. *moti'v; moti'ven* 45. l.).

Az egységes permják irodalmi nyelv születési éve tehát 1927; normáinak megállapítása persze hosszabb időt vett igénybe. Az *l ~ v-s* alakokat használta már 1927-ben NYOBDINSA VITTOR (= V. A. SZAVIN) „*Rajin'*” ('A paradicsomban') c. komi-zürjén nyelvű vígjátékának permják nyelvű fordítása, és azóta ez a nyelvhasználat általános lett az irodalomban (így A. N. ZUBOV, M. P. LIHACSOV, F. G. TARAKANOV és más írók és költők műveiben), és természetesen az iskolákban is. Hasznos a permják nyelvtani irodalom bibliográfiája (51—54), de ez csak a könyv alakban megjelent munkákat sorolja fel és nem idézi a folyóiratokban megjelent cikkeket.

Külön paragrafust szentel a nyelvtan a *vıl-* névutó invvai hangalakjának (49); mint már fentebb említettük, itt az irodalmi *vılę-nek* invvai *vıę* > *vę* felel meg, így: magánhangzós *tó* után: irod. *pu-vıle* 'fára' ~ I. **pu-vıę* > *pu'veę, kerku-vıle* 'a házra, a ház fölé' ~ I. *kerkuveę*; mássalhangzón végződő *tó* után egyszerű *-ve-t* találunk: *ıb-vıle* 'a mezőre' ~ I. **ıb-vıę* > **ıbveę* > *ıb've*. Itt tehát a *vıle* névutóból valóságos rag lett, amely az *ıb've* féle alakokban az allativus *-ve* alakjával teljesen egybeesett; a jelentést adott esetben csak az összefüggés alapján lehet megállapítani.

3. A fonetikai rész behatóan és világosan tárgyalja a hangok képzésmódját, a fontosabb hangtani jelenségeket és részletesebben a hangsúly kérdését. Ez az utóbbi ti. fontos szerepet játszik a déli és az irodalmi permjákban alakítani és jelentéstani szempontból egyaránt (mint erre már fentebb a 197. lapon utaltunk), úgyhogy egy permják szótárnak komoly hiánya, sőt hibája, ha elmulasztja a hangsúly jelölését.

Strukturális szempontból jelentősek az ebben a részben közölt statisztikai kimutatások.

A permják irodalmi nyelv 35 fonémája közül a magánhangzók és mássalhangzók aránya 41% : 59%. Ezen belül az egyes hangok frekvenciája százalékokban: *e* (9,7), *a* (7,9), *i* (6,0), *ı* (5,9), *o* (5), *e* (4,5), *u* (3,2) (a számok nem egészen pontosak, összegük 42,2%, a fenti 41%-kal szemben). A mássalhangzók frekvenciája (szintén %-ban) a következők: *s* (8,6), *n* (6,5), *k* (4,7), *t* (4,7), *m* (4,1), *r* (3,6), *l* (3,5), *v* (3,4), *š* (3,1), *tš* (2,5), *d* (2,4) stb. Legkisebb arányszámban a *čž, řš, đ, ł, đž, ž, ž, t* hangok szerepelnek (az adott sorrendben).

Az itt közölt számok bizonyos mértékben eltérnek a Современный Коми язык 35. lapján közölt adatoktól (ezekre vonatkozólag l. NyK. LXIV 414—5). Nagyobb az eltérés az *n-nél* (itt 6,5%, ott 5,5%) és az *s-nél* (8,6, — ott 8,0%).

A komi-zürjén állapottal összehasonlítva ezeket a nyelv strukturája szempontjából tanulságos adatokat, a következő képet kapjuk: a komi-zürjénben is hasonló a magánhangzók és a mássalhangzók aránya, nevezetesen 42 : 58; ott is leggyakoribb magánhangzók az *e, a, i*, a mássalhangzók közül azonban ott az *n, s, š, m*.

Tanulságos a magánhangzók eloszlása a permjákban egyfelől a) a tőszótagokban és az ezekhez számítható nem-produktív képzőkben, másfelől b) a (tehát nem első szó-

tagként szereplő) produktív képzőkben. A magánhangzókat együttvéve 100%-nak számítva, az egyes magánhangzók eloszlása a következő: (L. az alábbi táblázatot)

Tőszótagokban (illetve az a) csoportban) tehát leggyakoribb itt az *a*, *o*, *i* (a komi-zürjénben pedig az *a*, *o*, *e*), produktív képzőkben itt az *e*, *i*, *i* (a komi-zürjénben az *e*, *i*, *a*). Legritkább a permjákban: tőszótagban az *e*, *i*, *u* (a komi-zürjénben az *e*, *i*, *u*), produktív képzőkben a permjákban az *e*, *o*, *u* (a komi-zürjénben is az *e*, mely egyáltalán nem fordul elő ilyen helyzetben, továbbá az *o*, *u*).

Persze tanulságos volna olyan statisztika is, amely különbséget tesz az első és a többi szótag magánhangzói közt; ezenkívül a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok közti megoszlás is tanulságos lehet.

4. Ami mármost az írást illeti, természetes, hogy a permjások — éppúgy, mint általában a Szovjetunió népei — az orosz (cirill) ábécét vették át (közben a 30-as években átmenetileg ők is a latin ábécét használták). Ma egységes az irodalmi nyelv és egységes az írásmód is.

Eszerint a permják ábécé 35 betűből áll, nevezetesen a teljes orosz ábécéből (ebben benne van a csak orosz jövevényszavakban előforduló *ф*, *х*, *ц*) és az ezt kiegészítő *i* és *ö* [= *е*] jelből.

A helyesírás elvei általában egyeznek a komi-zürjén helyesírás elveivel. A *ťš* hangot ők is *тш*-sel, a *đž*, *đž* hangokat *дж*, *дз* betűkapcsolatokkal jelölik; a cirill *е* hangértéke *je*, illetőleg a permjákban palatalizálható mássalhangzó után jésítést (tehát *d*, *l*, *n*, *s*, *t*, *z* után *đ*, *l*, *n*, *s*, *t*, *z* hangot) jelöl, nem palatalizálható mássalhangzó után egyszerű *e*-nek olvasandó, éppúgy mint minden esetben a cirill *э*. Tehát pl. *em* [= *jem*] 'tű', *cer*- [= *šet*-] 'adni' (260), de *верти* [= *vetli*] 'jártam' (316), *тэ* 'te' (312). Ha palatalizálható mássalhangzónak palatalizálatlanul való maradását akarják jelölni *i* előtt (mint pl. a most idézett *vetli* esetében), akkor a cirill *и* helyett latin *i*-t használnak. A *ñ* a *j*-nek és *ž*-nek a jele (pl. *йов* [= *jev*] 'tej', *яñ* [= *jaž*] 'hús', de pl. *ён* [= *jon*] 'erős'.

	a) %	b) (produktív képzőkben) %
<i>a</i>	18,8	16
<i>o</i>	18,8	1
<i>i</i>	16,6	27
<i>e</i>	14,2	35
<i>u</i>	12,5	1
<i>z</i>	9,6	17
<i>e</i>	9,5	3

Egyes (talán még idegennek érzett?) orosz szavakban megtartják az orosz írásmódot, pl. район (nem: раён), бульон (nem: бульён).

Érdekes, hogy pl. a magyar *kéz* szót fonetikusán így írják át a permják hangjelölés szabálya szerint: *кезз* (115); itt az első *e* nem jelentheti a *k* palatalizálását (mert *k* nem fordul elő a permjákban), az utána következő *э* a magánhangzó hosszúságát jelöli (a permjákban nem fordul elő hosszú magánhangzó), de ezt nem jelölhetik az *e* megismétlésével, mert itt már *je*-nek kellene ezt olvasni (külön magyarázat nélkül tehát **kejez*-nek olvasnák ezt a szót).

Feltűnő, hogy a kétjegyű affrikáták kettőztetésében más (kevésbé helyeselhető) eljárást követnek, mint a komi-zürjének. Az utóbbiban a kiejtésnek megfelelően (ahol a zár a hosszabbik elem) pl. *аддзыны* [= *adđžiny*] 'látni', a permjákban ellenkezőleg

a második elemet kettőztetik meg, pl. *sođž*: többszám: *so:đđžez* (írva: соддзез) 'marok' (98), *kj'ŋšez* (írva: кытшшез) 'körök' (uo.). Hogy ez nem tükrözi esetleg a kiejtést, azt olyan fonetikus átirások igazolják, mint pl. „джо-дж-дзез (орфографическое джо-джез)” (181. l.). Viszont más esetekben (más elgondolás alapján) az első elemet kettőztetik meg: *lyg'ddyyny* 'olvasni' (100), *ve:ŋtŋŋi* (вe:ŋтŋŋи) 'beföldni' (99), sőt *mi-ššŋŋi* (ми-сшшыны) 'mosakodni' (uo.); etimológiai alapon megint más az írásmód: *so:-'eget'*: сочыны 'égni' (100), tőszónak érzett alakban pedig *tšetŋŋi* (че-ччыны) 'fölkelni' (uo.). A fejlődés folyamán bizonyára egyszerűsítés és egységesítés várható, ami talán ezeknek a megkülönböztetéseknek a megszüntetésére is fog vezetni.

Az elválasztás szabályairól annyit közöl nyelvtanunk (98), hogy a *đž*, *đž*, *tš*, *đžž*, *đžž*, *tšš* kapcsolatokat nem választják el, tehát: *ky:-džыс* 'a nyírfa', *ky:-tšшез* 'körök'. A könyv más helyeiről vett példákban: *kŋi:ga-ezen* 'könyvekkel' (188), *ви-льось* 'újak (állítm. szerepben)', *tea-tr-lan* 'a színház felé' (192); feltűnő az orosz szó etimológiája alapján elválasztott *два-дуть* '20' szó a 130. lapon.

Hasznos áttekintést ad végül egy táblázat (107—8), mely a permják hangjelölésnek a tudományos átiráshoz való viszonyát mutatja be.

5. A szótan (lexika) és frazeológia a permják szókincs különféle rétegeit mutatja be a szavak eredete és fogalmi köre szerint csoportosítva, művelődéstörténeti fontosságukat is kiemelve, majd szólásokat tárgyal, ezeknek eredeti jelentését is kutatva. Itt foglalkozik a könyv a figura etymologica-ival is. A különféle szempontok szerinti tárgyalás folyamán ismétlések sem voltak elkerülhetők. Talán az elméleti részek rövidítése és ezzel szemben nagyobb példaanyag elemzése gyümölcsözőbbé tenné ezt a fejezetet. A terjedelmes szempontjából rámutatnánk arra, hogy ez a fejezet (a lexikográfia nélkül) a СовРКЯз.-ban 22 lapot foglal el, itt pedig 37 lapot tesz ki. Hadd említsük meg, hogy a komi-zürjén is, a permják is ismeri a magyar *széltoló* kifejezés megfelelőjét 'lus-tálkodó, naplopó' értelemben: (Komi—RusszkSzl. 753:) *tev tšúžjavnj* 'бездельничать, коптить небо (букв. пинать ветер)' [azaz: 'a szelet rúgni'], (SzovrKJaz. 97—8:) *tev tšúžjavnj* 'лодыря валить, бездельничать', Р. (itt 142, 145) *tev tšúžjavnj* 'бездельничать (букв. ветер пинать' (142), 'лодыря гонять' (букв. 'ветер пинать') (145).

A lexikográfiai részben (146—151) áttekintést kapunk a permják nyelv szótárainról. KUZNYECOV—SZPOROVA orosz—permják szótára (1946) 15 000 szónál többet tartalmaz, de ezek közt sok a nép körében ismeretlen orosz eredetű szó. Sz. F. GRIBANOV helyesírási szótára (1945, '21955) vagy 9000 permják szót közöl. Régebbi szójegyzékek és szótárak: (a XVIII. századból:) MÜLLER, FISCHER, LEPEHIN, PALLAS munkáiban, A. POPOV két kézirati szójegyzéke, (a XIX. századból:) kézirati szójegyzékeken kívül ROGOV szótára (1869, vagy 13 000 permják szóval), WIEDEMANN, G. SZ. LITKIN, SAHOV, NYECSAJEV, WICHMANN—UOTILA, A. SZ. GANTMAN (kéziratban), GENETZ, V. I. LITKIN szótárai, valamint egy 1906-ban megjelent kazáni tankönyv. Értésülünk egy kézirati zuzdai szótárról is, mely 1650 permják szót tartalmaz.

6. A nyelvtan legerjedelmesebb része, amely a könyv nagyobb felét foglalja el (152—333), az alaktan. Ez mindenre kiterjedő figyelemmel tárgyalja az alaktan (és részben a szintaxis) körébe eső nyelvi tényeket; ennek a résznek a kidolgozásában a munkaközösség valamennyi tagja vett részt, és ennek a munkának az eredménye sok jelentős megfigyelés és magyarázat.

7. Ezzel a résszel, de az egész munkával kapcsolatos észrevételeinket, amelyeknek nagy része csak egyes megállapítások fontosságának kiemelését célozza, itt tesszük meg.

A jelen nyelvtan, mint mondtuk, első kísérlet egy összefoglaló permják nyelvtanra, mely a leíró nyelvtan követelményein túl a történeti nyelvtan igényeire is figyelemmel kíván lenni; ennek megfelelően a nyelvi jelenségeket nemcsak regisztrálja, hanem meg is akarja őket magyarázni összehasonlító és — ha lehet — történeti alapon is. Természetes, hogy egyes magyarázatok is csak kísérlet-jellegűek. Nem egyszer maguk a szerzők mutatnak rá arra, hogy az általuk adott magyarázat mellett más magyarázat is lehetséges vagy jogosult; ezt teszi például SZEREBRENNYIKOV az igeragozással és igeképzéssel foglalkozó mintaszerű fejezetben (283—292); de nem minden esetben találjuk meg itt ezt a helyes eljárást, amelynek pedig nagy nevelő hatása is van és gondolkodásra, további kutatásra is ösztönzi az olvasót. (Egy ilyen esetről alább szólunk, a nyelvtan 211—2. lapjához fűzött észrevételeink kapcsán.)

Talán még két általánosabb jellegű megjegyzésnek is van itt helye. 1. Bár több helyen utal a nyelvtan egy-egy jelenség tárgyalása vagy említése folyamán arra a helyre, ahol ugyanaz a jelenség vagy csupán szóba kerül, vagy esetleg még részletesebben tárgyalva szerepel, ezt az utalást néha hiába keressük (l. pl. a *v* kiesésével kapcsolatban a 31. lapon utalni lehetne a 47. és 49. lapra. A főnevek többesjeléről több helyen esik szó,

más-más fontos megállapítások kíséretében, pl. 13, 89, 180—2; itt is hasznos, sőt egyenesen szükséges volna a megfelelő utalás). 2. Egyes helyeken, mint például annak ismeretével kapcsolatban, hogy az *l*-es nyelvjárásokban is hol marad meg a *v* (mert eredete szerint is *v*) (l. 44, 48. l.), bizonyosan egyszerűbb lesz a tárgyalás módja a következő kiadásban, amikor már a finnugor hangtörténetben jártasabb hallgatókhoz szólhat a könyv.

8. Egyes helyekre vonatkozó észrevételeink a következők:

7. 1. Azzal kapcsolatban, hogy az ablativust birtokos esetnek (притяжательный падеж-nek) nevezik el, már ismételen kifejeztem aggodalmaimat (l. pl. NyK. LXIV 240, 416).

12. 1. Amikor szembeállítjuk egymással a permjék *-is* alakú ragot és képzőt a komi-zürjén *-is* alakkal, kíváncsiak volna annak a megjegyzése, hogy egyes komi-zürjén nyelvjárásokban is *-is* alak használatos. Helyesnek tartanók, hogy itt külön is megemlítenék, hogy a főnti megállapítás csak az irodalmi komi-zürjén nyelvre és egyes nyelvjárásaira érvényes.

16. 1. A *vil sapkaašis* 'надел новую шапку', *gerd deremašis* 'надел красную рубашку' rendkívül jellemző komi-zürjén összetételekkel kapcsolatban (a *vil* eredetileg csak a *šapka* szónak, a *gerd* csak a *derem* főnévnek volt a jelzője) hivatkozni lehetne más hasonló komi-zürjén és votják összetételekre; l. e. nyelvtan 210. lapjához írt megjegyzésünket és NyK. LXV 218. L. még itt a 197. lapon.

99. 1. A *j* és a *j-s* magánhangzók (ё, я, ю) előtt indokolt a *ъ* jel alkalmazása (pl. изъя 'köves', mert a nélkül *iza*-nak olvasnák ezt a szót), de miért nem lehet ezt valamennyi mássalhangzó után alkalmazni? Miért kell a *bi'gja* 'tajtékos, habos', *tšiš'jan* 'kendő' szavakban lágy *ь*-t írni: бы'гья, чыш'ьян? (Talán azért, mert ezekben úgysem palatalizálható a permjékben a *g, š*?) A komi-zürjén helyesírás ezeket is бы'гья, чыш'ьян alakban írja. Az említett megkülönböztetés nem fontos, másfelől megnehezíti a tanulóknak is a helyesírás szabályainak követését. Nehézséget-fog okozni néhány más megkötöttség is a helyesírásban (l. uo.), úgyhogy maga a nyelvtan is kénytelen egyes esetekben a helyesírási szótár használatát ajánlani.

167. 1. Jellemzők a *kernj* igével összetett igék (*baži-tni kernj* 'поговорить', *puka-v-ni-kernj* 'посидеть'). Ezekkel kapcsolatban a következő helyekre (és hasonló jelenségek-re) utalunk: Fokos-Fuchs: SWb. 379, 577, Votjsz. 128—133, Удм.-русский слов. 126, Грамм. соврем. удм. языка 249—252, és itt e komi-permj. nyelvtan 259—60., 325—6., 329. lapjaira.

168. 1. Túlságosan kategorikus az a megfogalmazás, hogy a névragok (esetragok) „szigorúan egyjelentésűek”, és hogy egy bizonyos grammatikai funkció jelölésére mindenkor „egy és ugyanaz a rag” szolgál. A nyelvtan maga is idéz (191) ennek ellentmondó példákat. Pl. illativusok: *tše-lad piriše ško-la-e* 'a gyerekek bementek az iskolába' és *eta lun-e me veli gortin* 'ezen a napon otthon voltam'. Vagy gondoljunk olyan komi-zürjén mondatokra (consecutivusi alakokkal), mint: *dešina mun-e vala* 'a fiú vízért megy' (SzovrKJaz. 146), és V. *šogisla omeltšema* 'er ist vor Kummer abgemagert' (SWb. 998).

180—2. 1. A többesszám jeléül a nyelvtan rendszerint az *-ez* alakot említi. Ez az alak magánhangzók után jelentkezik (pl. *kerku* 'ház': *kerkuez*); mássalhangzón végződő szónál a szóvégi mássalhangzó megnyúlik az *-ez* előtt: pl. *kj'ovez* 'szavak', *lu'mnez* 'napok', *džodž* 'padló': *džo-dždez* (джоджез) stb., ami annak a jele, hogy az eredeti *-ez* többeskepző *j*-je hasonult a szóvégi mássalhangzóhoz. Déli nyelvjárásokban csak ugyan *-ez*-zel alakul a magánhangzón végződő szavak többesszáma: pl. (182) *ki'jez* 'kezek'. Rogov nyelvtana (28) *-jes* és *-jez* többeskepzőkről beszél, Uotila (Kons. 182) szerint a *-jes s*-je mondatfonetikai okokra vezetendő vissza (a *-z* a rákövetkező zöngétlen mássalhangzóhoz hasonult), azután áttegyeztetett ez az alak más hangtani helyzetben is. Mármost ebben a nyelvtanban is találunk *-es* végződésű többesszámokat: *tšatšaes* 'játékszerek' (238), *kni'gaes* 'könyvek' (uo.), *tetra'ddes* 'füzetek' (232), *i'bbes* 'mezők' (296). A *kni'gaes* szó után valóban *s*-szel kezdődő szót találunk, ugyanígy a *tetra'ddes* szó után (l. itt a 203. lapon), de már a *tšatšaes* után *a-slameš*, *i'bbes* után *viljn* szó következik. Itt tehát nem beszélhetünk hasonulásról. Ezek az alakok NYECSAJEV (13) szerint összevont alakok: *kerku-ez-šs* 'az ő háza, a házak' > *kerku-e-s*, úgy, mint *kerku-ez-št* 'a te házaid' > *kerku-e-t*.

183. 1. Nyelvtanunk a következő két mondatot állítja egymás mellé a comitativusi rag használatának megvilágítására: *Vašakət Ko-la udža'leni bura* 'Kolya (Nyikolaj) Vaszjával (Vaszilijjal) [= K. és V.] jól dolgozik (tkp. dolgoznak)' és *Vašakət Ko-la jansetšise* 'V. és K. különváltak (elváltak egymástól)', és azt fejegeti, hogy a második mondatban nem két dolognak (ill. személynek) egyesítésével vagy egyesülésével van dolgunk, hanem a cselekvésük azonosságáról, két személy azonos cselekvéséről

van szó, és ezt jelzi a comitativusi *-ket* rag. A második példa persze rosszul van megválasztva; itt ti. russzicizmussal van dolgunk: он хочет пабеситься с женой mintájára mondja a komi-zürjén is: *siye kesje jansedtsini babajsket* 'ő el akar válni a feleségétől' (SWb. 308 és KSz. XII 232). A nyelvtan magyarázatát tehát csak az orosz kifejezőmódra lehetne vonatkoztatni, a permják, a komi-zürjén és a votják (l. VotjSz. 756, NyK. XXXVI 417) kifejezés csak utánzása az orosz szerkezetnek.

198. 1. Az osztják *vitis*-nek nem 'k peke' a jelentése, a *vit* sem jelent 'peka'-t; АНЛQV. *vit* jelentése 'Ufer, Strand', *vitis* jelentése 'a part felé' (vö. ПАТК.—FUCHS 100).

199. 1. A 3. személy birtokos személyragjának determináló szerepével kapcsolatban találó LITKINnek az a megjegyzése, hogy ez megközelítőleg az angol, német határozott névelő funkciójának felel meg.

210. 1. A melléknévről szóló fejezetben a szerző arra hívja fel a figyelmet, hogy a melléknévi jelzőnek magának is lehet melléknévi jelzője, pl. *pe'la šap'kaa mort* 'человек в шапке с ушами', *kuž pe'la šap'kaa mort* 'человек в шапке с длинными ушами'. Megjegyzendő azonban, hogy ez valószínűleg csak olyan esetekben lehetséges, amikor a második jelző főnévből képezett melléknév, és az első melléknév eredetileg tkp. ennek a főnévnek volt a jelzője (ez tehát olyan szerkezet, mint a magyarban pl. *nagyerejű szél*, *hosszúhajú ember*; transzformációval: „egy szél, melynek nagy az ereje”, „egy ember, kinek hosszú a haja”). Ez a szerkezet (az eredetileg a főnévhez tartozó melléknévi jelzővel) bizonyos tekintetben a fent a 15. lappal kapcsolatban említett szerkezetre („[új-sapkát] öltött ~ [új sapkás] ember”) emlékeztet. (Ez tehát egészen más szerkezet, mint pl. a magyar *jó nagy* stb.; l. SIMONYI: A jelzők mondatnana 88 kk.)

211—2. 1. E rész szerzője (NYECSAJEV) szerint a melléknév, ill. melléknévi jelző jellemző jegyei: 1. mindig közvetlenül megelőzi jelzett főnevét, 2. mindig változatlan, nem vesz fel semmiféle ragot (változatlan tehát számban, esetben, birtokos személyrag tekintetében is).

Ámbár NYECSAJEV nem állítja határozottan, hogy ezzel kimerítette volna a melléknév, ill. melléknévi jelző jegyeinek felsorolását, mégis azt a látszatot keltheti, mintha semmi egyéb nem dőntené el, hogy mit tekintünk melléknévnek; definíciója — ha ennek van szánya — hiányos. Erre LITKIN mindjárt rámutat egy szerkesztői megjegyzésben és véleményét azután bővebben is kifejti a 225—6. lapon.

LITKIN kifejti, hogy az említett meghatározás szerint pl. olyan kapcsolatokban is, mint *mes šur* 'tehén szarva' v. 'tehénszarv', *pižan-kok* 'asztal lába' v. 'asztalláb', a *mes*, *pižan* már melléknév lenne. Kétségtelen, hogy eredetileg, de még most is sok kapcsolat van főnév és melléknév között (l. pl. NyK. LXII, 213). Azt is tudjuk, hogy a ma már differenciálódott főnév valóban adjektívizálódhatik és a főnevet a finnugor nyelvekben valóban bizonyos kapcsolatokban valóságos melléknévi értékkel is alkalmazhatják, nevezetesen mikor a főnév nemet, kort jelöl, mikor anyagnév vagy mértékjelölő főnév (l. pl. SIMONYI: A jelzők mondatnana, KERTÉSZ: Finnugor jelzős szerkezetek, FOKOS: NyK. LXII, 213 kk.). Mégis fogjuk tudni, — fejtegeti LITKIN — hogy azok az így alkalmazott jelzői névszók (tehát LITKIN példáiban: a *mes*, *pižan* is) mégis főnevek, mert valamilyen tárgyat stb.-t jelölnek és egyéb tulajdonságaikban is eltérnek a melléknévektől: más kapcsolatban felvehetnek névragokat, többesbe tehetőek, személyragokat vehetnek fel. Ezzel szemben a melléknév más szófaj: tulajdonságot jelöl, mint állítmány *-es*, és nem *-ez* végződést kap (pl. *ve'vvez jo'neš* 'a lovak erősek'), ha appozíciós szerepben tárgyragot kap, ez is különbözik a főnév tárgyragjától (az utóbbi *-es*, a melléknév *-e* ragot kap; ezt a fontos morfológiai vonást, amely tehát nemcsak a *me'ne*, *te'ne* 'engem, téged' névmásokra s néhány más alakra jellemző, egyébként NYECSAJEV is hangsúlyozza a 218. lapon, l. még a 176. lapot is; pl. *Ša'šajs va'jis kři'ja, vi'te, ba'šike, iñtere'sneje* 'Šzasa [= Alekszandra] könyvet hozott, újat, szépet, érdekeset'). Mindez azt mutatja — állapítja meg LITKIN —, hogy a nyelvérzék is igenis különbséget tesz a kétféle szófaj között jelzői használatuk esetében is. A kétféle felfogásra céloztunk fent is (196).

221. 1. A *-sa* képzőre (pl. *su'vtsa* 'álló') vonatkozólag l. NyK. LX, 310 kk.

226—230. 1. Néhány fontos dolgot tudunk meg a permják számnévekről. A komi-zürjénben tudvalevőleg (bizonyosan az orosz kifejezőmód hatása alatt; vö. yaca два 'körülbelül v. mintegy két órá') a főnevet követő tőszámnév megközelítő mennyiséget jelöl; pl. (SzozvKJaz. 189:) *mort šizim* 'vagy 7 ember'. Hasonlót állapít meg nyelvtanunk a komi-permjákkal kapcsolatban; pl. *a šin vev ki'ken mu'nasə štan'sijae* 'завтра приблизительно на двух лошадах поедут на гранцию' (227). Ez a példa (— sajnos — egyetlen permják példa) azért nevezetes, mert itt a *vev-kik* összetételle vált, mely a végén vette fel a viszonyító ragot. A nyelvtan ezzel kapcsolatban meg is jegyzi, hogy ilyen

esetben a számnév „может взять на себя некоторую грамматическую нагрузку существительного”. A komi-zürjénből is ismeretes ez a jelenség; pl. *oz voljvli lun vitedz* 'he приходит дней до пяти' (SzoVRKJaz. 189).

Ugyancsak tanulságos, hogy a permják számnevek csak 10-ig permják nyelviek, 11-től kezdve ma már orosz számnevek használatosak (*odi'nnadsat* stb.); ezekből az utóbbiakból azonban nem alakulnak kollektív számnevek (tehát pl. *kjkn'annim* 'mi mindketten', de *odi'nnadsat*-ból már nem használatos hasonló képzésű számnév. Különbözik egymástól a két csoport a sorszámnevek körében is (pl. *vite't* 'ötödik', de *odi'nnadsatsa* 'tizenegyedik'). (Viszont van pl. *piatna'dtsata* származékszó '15-ös csoport'. 228.)

233. kk. és 307. l. A személyes névmások névutós kapcsolatai olyanok, mint a komi-zürjénben, pl. *me ordin* 'nálam, mellettem', *te vilin* 'rajtad, fölötted', *si dinin* 'nálá, mellette', *ni dinin* 'náluk, mellettük', *ni kolasin* 'köztük', a déli nyelvjárásban a többes 1. és 2. személyében: *mi'an bokin* 'mellettünk', *ti'an dinin* 'mellettetek'. Ezek mellett a személyragos névutók is használatosak: *vilam*, *vilat*, *vilas*, *vilanim*, *vilanit*, *vilanis* 'rajtam v. reám, rajtad v. read', stb. (307).

Állítmányi szerepben a birtokos névmásul használt genitivusos személyes névmás a többszámúban a melléknévhez hasonlóan -*és* végződést kap: *e'na tetra'ddes si'lenés* 'эти тетради ero' (232); *pi'zan vilas kni'gaes si'lenés* 'на столе книги ero' (238), *tšemo-dan'as tsat'saes a'slamés* 'в чемодане игрушки мои собственные' (uo.). Hasonlót látunk az állítmányi szerepű határozószó esetében is: pl. (293) *ni'ja ta'tenés* 'они здесь' ('ők itt vannak', tkp. 'ők itten[i]ek'). (Az itt jelentkező -*és* többes képzőről l. a 180—182. laphoz fűzött észrevételünket.)

239. l. A nyelvtan szerint az *e'ta* 'это', *e'sten* 'вот здесь', *e'ttše* (этчѳ) 'вот сюда' névmási, ill. határozószói alakokban az *e-* „означает указание 'вот'”. Az *e-* azonban névmástő; l. pl. SKES. 33—4.

246. l. Amikor az *a'bu* tagadó szónak a perfectum historicum vagy obliquum-mal (прошедшее неочевидное время-вал) kapcsolatos használatáról van szó, már itt is meg kellene említeni, hogy az *a'bu* (tkp. 'nincs', ill. 'non sum, es, est') csak névszót tagadhat, és így ez a használat is azt mutatja, hogy *mu'nemit* tkp. nem 'ragozott igealak' ('elmentél'), hanem névszói alak ('elmenésed, elmented'), vagyis 'elmenésed nincs, elmentened nincs'. Az igealak névszói eredetére persze helyesen mutat rá a 252—3. lap, de ott is a mondott értelemben kiegészítésre szorul az a megállapítás, hogy a perf. obliquumot ma már teljesen igei alaknak érzik.

248. l. Tanulságos a 3. személyű ('személytelen') ige tárgyalása (vö. most STIPA: MSFOu. CXXV, 577). Azonban olyan kifejezések, mint pl. *va'en kirj'etis be'reg*, miként már az orosz fordítás ('водой размыло бегер') is mutatja, nem jellemző permják szerkezetek, hanem orosz mintára vezetendők vissza.

257. l. A hangsúly helye, miként márt (fent 198. l.) említettük, igen fontos a permjákban (helyét pontos hangtani szabályok határozzák meg); szerepe lehet a szófaj, sőt az ige aspektusa szempontjából is. Így az -*išt-* igeeképző, ha hangsúlyos, akkor az illető ige a bevégzett cselekvést (законченное действие) jelöli (*šoji'stini* 'всѳ съест'), ha viszont a képző hangsúlytalan és a hangsúly egy a képzőt megelőző szótagon van, akkor az ige mozzanatos jelentésű, pillanatnyi cselekvést (мгновенное действие) jelöl: *let'ištini* 'дѳрнуть', de *let'i'stini* 'всѳ выдепрать'. L. még a nyelvtan 289. lapját és itt 197. l.

257—8. l. Az eredetileg frequentatív szerepű -*l* képző ma csak néha gyakorító igeeképző, de általában egyszeri cselekvést (однократный вид) jelöl, pl. *ve't'ni* 'догнать', *ve't'lini* 'догнать (на время с тем, чтобы прийти в прежнее состояние)', ugyanígy *ad'dži'vni* (адзжывны) jelentése 'увидать один раз'. Ezzel szemben a képzőnek kettőztetés (esetleg háromszori alkalmazása) (-*ivl-*, -*liv-*, -*livl-*) szolgál a sokszori cselekvésére; pl. *ad'dži'vlini* 'увидеть много раз'; éppígy: *va'il'ini* 'принести (на время)', *va'ja'vlini* 'приносить (много раз)' (291.) *va'il'ini* 'приносить многократно'. L. még a nyelvtan 290—1. lapját.

297. l. A nyelvtan szerint a *kidž* 'mint, ahogyan', *sidž* 'úgy' határozószók nem származékok, nincs külön szuffixumuk, viszont pl. *kimi'n* 'arccal lefele' elhomályosult képzőt tartalmaz. A *kidž*, *sidž* természetesen szintén ebbe a második csoportba való. Csak véletlenül történetelt itt az, hogy az *g'ni* 'most' szó mind a két csoportban szerepel.

298. l. Nagyon tanulságos, hogy az accusativusi *a'rsę* (tkp. 'őszét, az ősz't) határozószós is lehet 'összszel' értelemben, pl. *si'a šorg'mis a'rsę* 'он родился осенью'; ugyanígy *te'rsę* 'télén', *o'sę* 'éjjel, ночью', *lu'nsę* 'nappal'. Mármost az a nevezetes, hogy ugyanígyen kifejezőmódot látunk a komi-zürjénben; elsősorban az udorai nyelvjárásban

figyeltem meg ezt a használatot. Pl. (ZSzőv. 151:) *pop ojsz i sajđmas* 'éjjel a pap fölébred'; ugyanúgy *asu'vsz* 'reggel', (ZSzőv. 151:) *asu'vsz keza'ın surtas* 'reggel a gazda fölkel'; (uo. 203:) *rijsz* 'este'; (SWb. 45:) *gozsz'msz* 'nyáron'; (uo. 558:) *lunsz* 'nappal' (példákat l. a SWb. megfelelő szavai alatt). Ismeri ezt az accusativusi időhatározót a prupi nyelvjárás is: (SVd. 253, 262:) *berja lunsz vois* 'am letzten Tag kam er hin'. A votják is ismeri ezt a kifejezőmódot; l. Wotj. Chrestomathie 2. kiadás 140—1.

299. l. *mati* 'közeli' 'поблизости' természetesen nem tartalmazza ugyanazt a transitivusi ragot, mint *vi'viti* 'поверху, чепечу', *u'viti* 'понизу', ahogyan a 299. lapon olvassuk; a *-ti-mati*-ban a főhöz tartozik, vö. pl. UOTILA, Syrjänische Chrestomathie 115.

317—332. l. A fejezet az indulatszókról, hangutánzó, hangfestő stb. szavakról szól bő anyaggyűjtés alapján.

9. Ismételjük: a permjáki nyelvtan jelentős alkotás, amely nagyon elősegíti majd a permjáki nyelv tanulmányozását és megismerését. Nagy érdeme, hogy helyes pedagógiai érzékkel és módszeresen oktatja és vezeti a főiskolai hallgatókat, akiknek elsősorban szánták ezt a könyvet. Egy hamarosan várható második kiadás el fogja tüntetni azokat a hiányosságokat, amelyek ennél az első kísérletnél elkerülhetetlenek voltak. A könyv szerzői és szerkesztője áldozatos munkájukkal halála kötelezték a finnugor nyelvtudomány minden művelőjét.

FOKOS DÁVID

A zürjénföldi régészeti irodalom új terméséből

A Komi Autonom Szocialista Szövetségi Köztársaság területének történetét a régészek még nem régen kutatják. A Pecsora és a Vicsегда folyók völgyei, a Nagyföldi Tundra régészetiileg csak az 1950-es évek második felétől kezdve váltak és válnak igazán ismertté. Bár a geológusok a Pecsora-parti barlangokat már a múlt század 30-as éveitől kezdve ismerték, a régészek pedig már 1851-ben ásattak a Vicsегда völgyében, mégis a leletek értelmezése a környező területek beható régészeti ismerete nélkül nem hozhatott kellő eredményeket a permi népek és az obi-ugorság története felderítésében. A szovjet korszakban már a 20-as évek közepén újabb ásások indultak a Vicsегда folyó medencéjében, de az ásatok és a dokumentáció színvonalán olyan alacsony volt, hogy a feltárt anyag alig alkalmas történeti interpretációra. Az 50-es évek második felében megélnkűlő régészeti kutatások előtt közvetlen a háború utáni évektől kezdve Csernov G. A. geológus terepbejárásai és vizsgálati ásásai szolgáltattak sok értékes anyagot a jelzett terület őslakossága történetének megírásához. Kelet-Európának ezt a távoli részét is érintő nagy régészeti összefoglalást elsőnek Fossz M. J. (Древнейшая история Севера европейской части СССР. МИА 29. 1952) és Врлuszov A. Ja. (Очерки по истории племени европейской части СССР в неолитическую эпоху. 1952) végezték el. A Komi ASzSzk történeti vázlata egészen a bronzkorszakig jórészt erre a két alapvető munkára épült. (Очерки по истории Коми АССР. I. 1955.) Újabbban, Fossz M. J. halála után, GURINA N. N. az, aki olyan összefoglaló munkát írt, amely elsősorban a csiszolt kőkorszakra nézve ad új történeti alapvetést, különösképpen az Onyega folyótól nyugatra fekvő területre, a gödröskés-félsziget kerámia kultúrájának elterjedési vidékére nézve (Гурина, Н. Н., Этническая история Волга-Окского междуречья. МИА. 94). Az ő vizsgálati a volgai finnugorság (az Oka folyótól Karéliáig) történetére vonatkoznak. Azért, hogy hasonló összefoglalást lehessen írni a permi finnugorok és az obi-ugorok Urálon inneni törzseinek történetéről, feltétlenül szükséges a vicsegdai és a pecsorai területek régészeti kutatásának folytatása. Ezt a kutatást ma már elsősorban a Szovjet Tudományos Akadémia Komi Fililáléja és a Komi Köztársasági Múzeum fiatal káderei végzik. A két, általunk most itt jellemzett gyűjteményes kötet is jobbra az ő írásait tartalmazza. (Историко-филологический сборник. вып. 7. és Материалы по археологии европейского Северо-Востока. I. Сыктывкар 1962.) A két kötetben négy szerzőtől 7 régészeti tanulmányt közöltek. Közülük négy őskori témájú: Буров, Г. М., Новые стоянки в долине р. Вычегды; Долговременные поселения нар. Вис; Стоянки на Синдорском озере; valamint Чернов, Г. А., Стоянки в бассейне Р. Адзвы (Большеземельская тундра), kettő pedig középkori anyagot dolgoz fel: Канивец, В. И., Среднеазиятские и германские монеты на Северном Урале; Савельсва, Э. А., Некоторые материалы по средневековой археологии Вытегорского Края. A hetedik az Unijai barlang ásásának publikációja, ős- és középkori rétegeket egyaránt tartalmazó emlékről szól: Канивец, В. И., Первые результаты раскопок в Уньинской пещере.